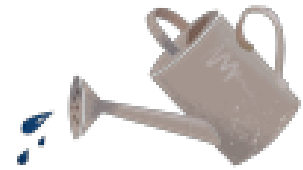

Balansert
leseopplæring og
tidlig innsats på
barnetrinnet
1230, 2D,B113

Grenlandkommunene og USN
Konferanse 2. og 3. November
Vigdis Refsahl

KURS I SKOLEN

Når tiltak skal iverksettes og vurderes på individ og systemnivå

1) *Hva må vi kunne for å hjelpe elever som strever med lesing?*

Casebeskrivelser og teoriforankret praksis

1) *Hvordan kan undervisningen tilpasses og struktureres når enkeltelever og noen ganger hele klasser skal bli bedre til å lese?*

Helhetslesing i klasser og intensive lesekurs

1) *Noen eksempler og erfaringer*

Hva skjedde med disse? Case 1

«Gutt» 9 år: *Jeg prøver å huske utenat jeg*

«Ung elev» 19 år: *Jeg prøver å huske noen av bokstavene, av og til blir det helt feil vet du*

«Ung elev 18 år»: *Det er ingen vits i å prøve*

«Voksen mann» 34 år: *Jeg laget meg noe jeg kunne måle ordene med, og noen ganger brukte jeg hakk i pulten, linjal eller fingre.*

Hva skjedde her?

Case 2

Elev 4. trinn: « *En må jo gjette når man leser da*»

Elever på 5. trinn : « *Bokstavene sier ikke lyder nå lenger, det var på 1. trinn det*»

Elev 9. trinn: «*Jeg leser de to første bokstavene og gjetter på resten*»

Elev i videregående 17 år: «*Lesing var vanskelig før, går greit nå altså*»

Hva med disse? Case 3

Gutt 5. trinn: «*Når læreren sier vi skal lese i timen blir de andre ferdig lenge før meg, og da vet jeg ikke hva jeg skal gjøre*»

Jente VG1: «*Det er noe galt med meg. Jeg blir aldri ferdig med leksene*»

Ingeniørstudent 24 år: «*Jeg vet at jeg aldri kan lese noe to ganger*»

Idrettsstudent 21 år: «*Det var litt rart at de andre heller ville lese stille, det skjønte ikke jeg?*»

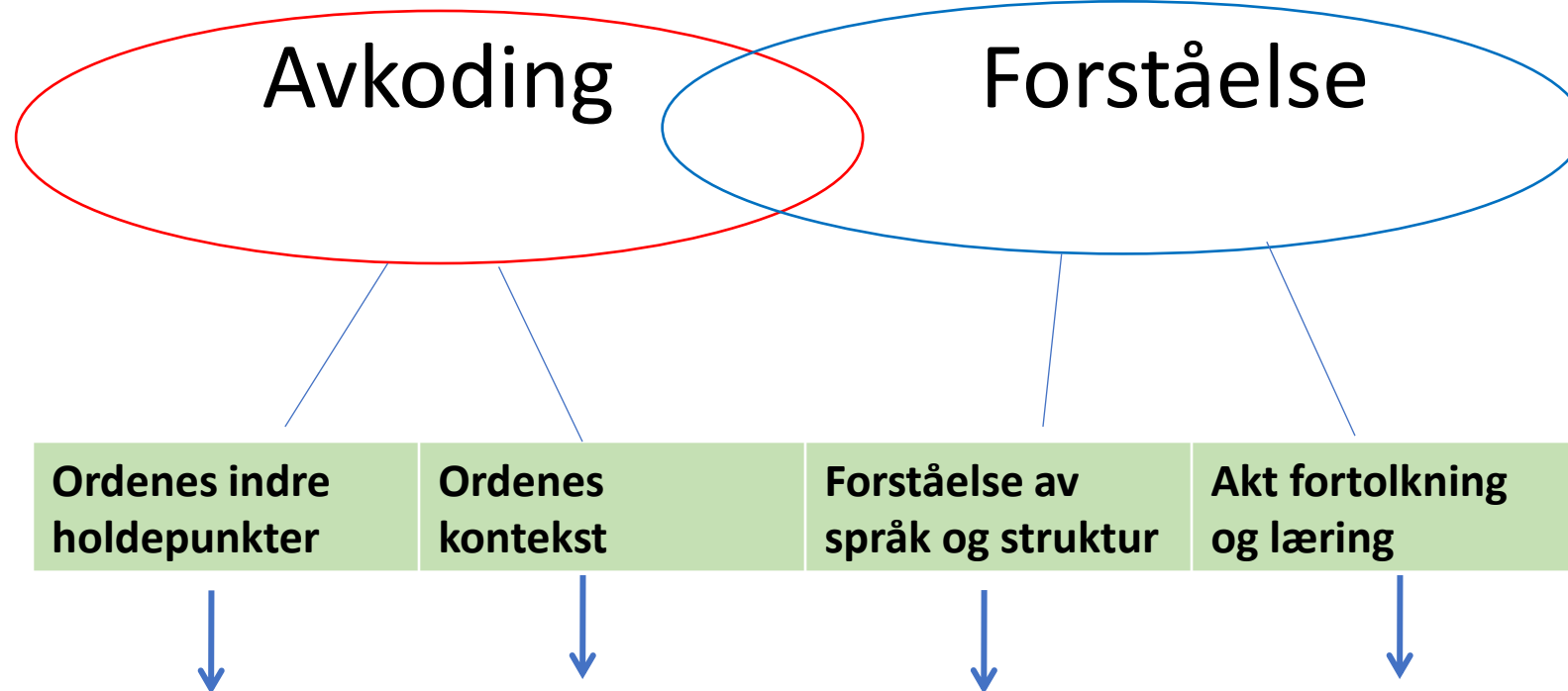
Hva *kan* skje med elevene over tid?

Elever på 7. trinn: « *Vi er ikke akkurat de smarte vi altså*»

Gutt VG1: «*Jeg aner ikke hva jeg driver med jeg. Har ikke åpna ei bok sida 6. trinn i hvert fall.*»

Ung mann: «*Jeg kan ikke noe jeg*»

Lesing

Indre struktur	Konteksten	Språk og struktur	Aktiv fortolkning
<p>Fonologi</p> <ul style="list-style-type: none"> * Bokstavlyder * Sammensatte grafemer * Vokaler og stavelser 	<p>Situasjon</p> <p>Bilder</p> <p>Setningen</p>	<p>Språk</p> <ul style="list-style-type: none"> * Ord og begreper * Grammatikk * Setningsstrukturer * Tekstbindinger og avsnitt 	<p>Planlegge</p> <p>Utdype mening</p> <ul style="list-style-type: none"> * Bruke forkunnskaper • Visualisere * Stille spørsmål * Gjøre forutsigelser
<p>Lese om igjen, lese videre, lære ord, sjekke, *opplære mening</p>			
<p>Ortografi og morfologi</p> <ul style="list-style-type: none"> * Ikke-lydrette ord * Sammensatte ord * Meningsdeler og grammatikk * Syntaks 		<p>Struktur</p> <ul style="list-style-type: none"> * Sjanger og tekststrukturer * Metaforer og litterære virkemidler * Strukturelle virkemidler * Pedagogiske virkemidler 	<ul style="list-style-type: none"> * Oppsummere * Slutninger om implisitt innhold <p>Organisere innhold</p> <ul style="list-style-type: none"> * Nøkkelord * Sammendrag <p>Vurdere og justere</p>

Hva måtte repareres hos disse?

- 1) Stagnasjon i lesingen
- 2) Feilstrategier
- 3) Lav selvoppfattelsen

Lesingens dimensjoner

GOD AVKODING

**SVAK
FORSTÅELSE**

<ul style="list-style-type: none">• Språkvansker• Flerspråklighet• Lesestrategier•	GOD LESING
<ul style="list-style-type: none">• Sammensatte vansker med språk og lesing• Språkutvikling og dysleksi	<ul style="list-style-type: none">• Fonologiske vansker• Avsporing fra tidlig leseutvikling• Dyslexi (ren)

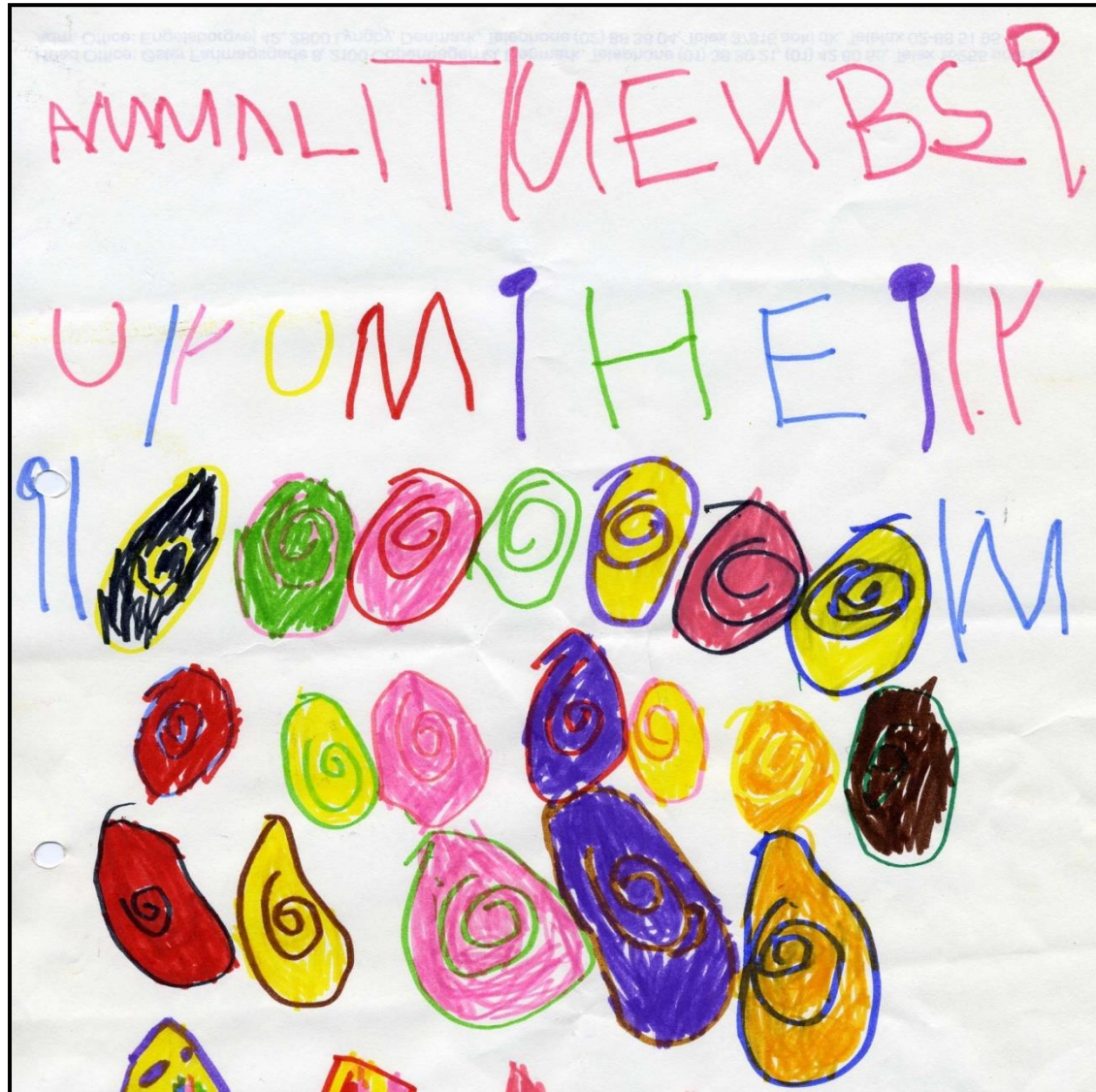
GOD FORSTÅELSE

Bokstaver tar form

Lesestøtte på biblioteket, Harstad, 01.12.21, Vigdis
Refsahl, BroAOF

Bokstaver i rekke

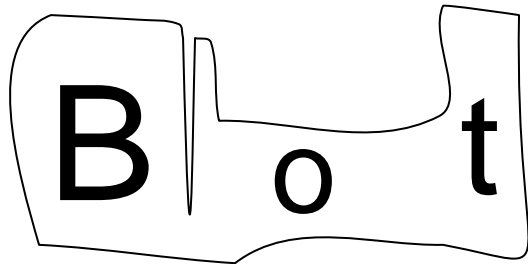

Bokstavene kan lage ordene vi sier

Delvis og kompensatorisk ordavkoding

- *eleven har knekt lesekoden og kan lese I-S IS - uten bilde*
- *men eleven klarer ikke riktig alle lydene enda og da er det fint å støtte seg til tema og et bilde*

Langsom og sikker fonologisk avkoding

`b` `l` `o` `m` `s` `t`

Eleven lager lyder under lesing og vil ha god støtte i peking - leser o / men kan si *blåmst* like etterpå, om ordet står i en meningsfull sammenheng

Ortografisk avkoding overtar mer

1) *b-l-o-m-s-t* → *bl – omst* → *blomst*

2) *S – j – o – ko-la-de* → *Sjokolade*

3) *G – o – d- t* → *God – t* → *godt (leses gått)*

4) *laste – bil – sjåfør – ene* → *lastebil sjåførene*

Ordanalyse og staveutviklingen er i gang

Lydrette ord	Ikke- lydrette ord	Hva er ikke-lydrett?
var	hva	stum h
låvedør	love	å- lyd som o
gå – har gått hjem	godt	kommer av god (morfem) a – lyd som o og stum d
krig	krigsskip	g i krig blir til k når vi leser
skje	s-k-j e	Vi sier ikke s-k-j (hm?)

Setningslesing og leseflyt blir mulig

- Over 90 % av ordene avkodes ortografisk – umiddelbart og sikkert
- Ordene hører sammen i setningsless
- Tegnsetting registrerer i forkant og lesing gir god prosodi

Per og Kari gikk tur i den store skogen.

Avkodingsvansker og skriving

Fra logografisk mot
delvis fonologisk avkoding

Logografisk leser - *kan ikke stave*

Fra delvis mot sikker
fonologisk avkoding

Kompensatorisk leser - *har mange stavefeil*

Fra sikker fonologisk avkoding
mot økt ortografisk avkoding og

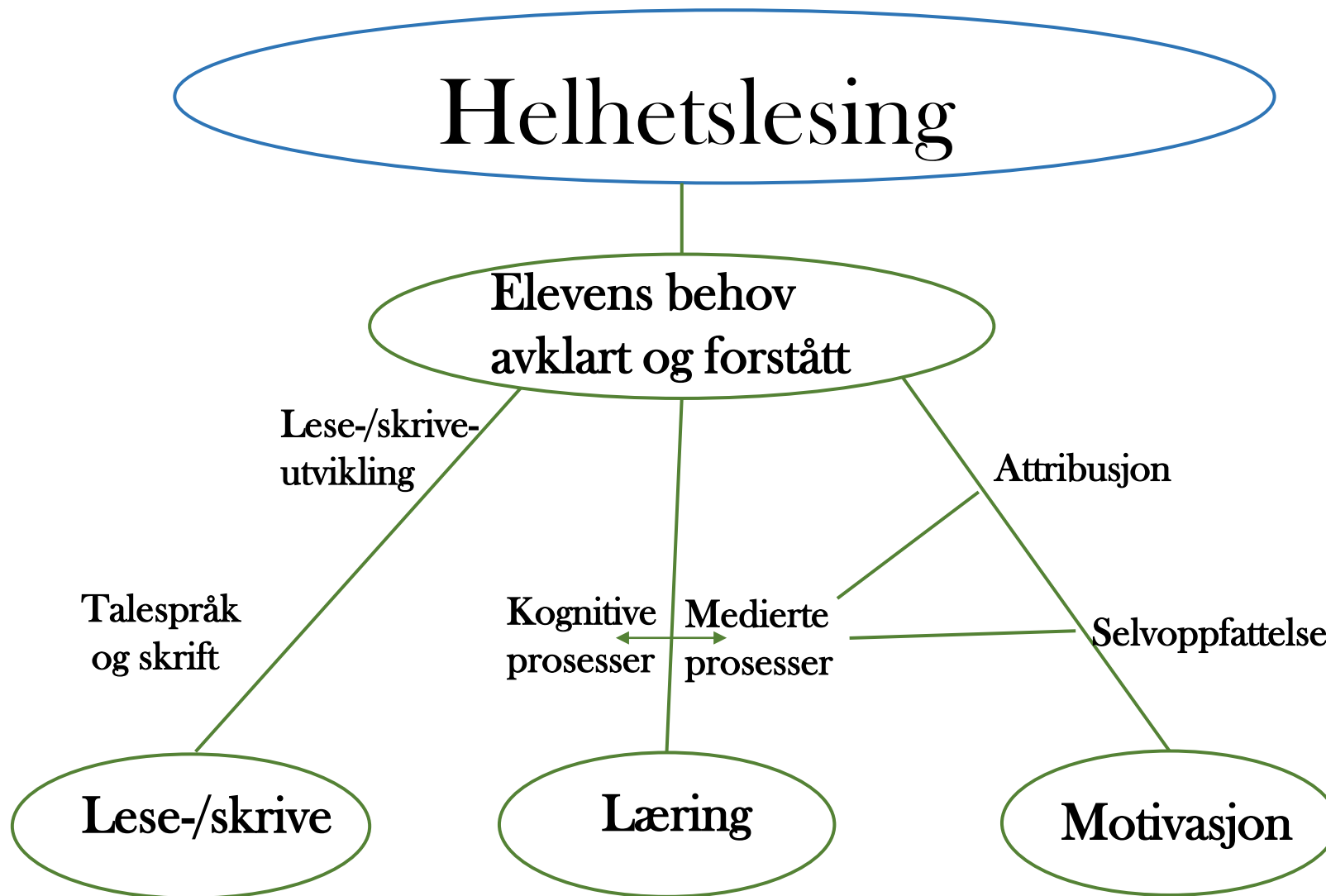
Langsom leser - *staver oftest bra*

Integrert og flytende lesing

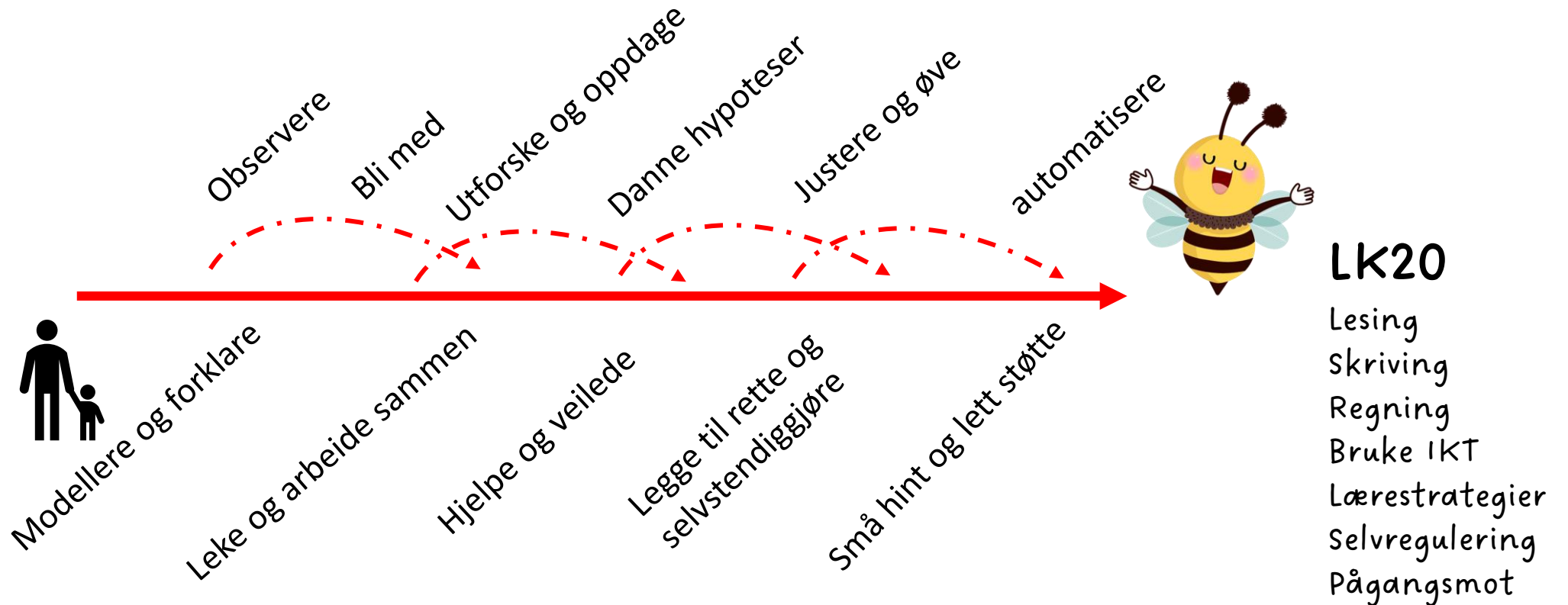

*Forsinket leser med lite funksjonell strategibruk
ved lesing, skriving og læring - husker ikke lekser,
vet ikke hva de skal skrive*

God og strategisk lesing

Å støtte elevene innenfor deres elevens nærmeste utviklingssoner etter et sosial-kognitivt lærings syn

Medierende støtte

Etter Bruner og Vygotskij

1) Introduksjon og modellering

2) Fellesskap og samarbeid

3) Veiledning og gradert støtte

4) Selvstendigjørende støtte

Slik skal vi gjøre det

Bli med, så gjør vi det sammen

Jeg er her og hjelper til

Nå kan du prøve selv

Faste rammer

Forutsigbarhet

Fellesskap

Dialogisk praksis

Inkludering

Logg

Meningsfull innramming

Helhet og mening

- Meningsfull tilpasset tekst, spørsmål og forutsigelser
- Høytlesing og felles samtaler om innhold og målsettinger (**prosessmål**)

Detaljarbeid og analyse

- Ord og avsnitt fra teksten i utviklingsbestemte **utforskende** oppgaver
- Leseveiledning, løpende vurderinger og selvstendighet

Helhet og mestring

- Leseveiledning og repetert selvstendig lesing.
- Attribusjon, vurderinger, bevisst læring, mestring (**LOGG**)

Bevisstgjørende samtaler

Før læringsarbeidet starter

Samtale om målsetting, der både *prosesser* og *resultater* er i fokus
Avklaring av forventninger, aktiviteter og medbestemmelse
Forklaring av planen som sikrer struktur og forutsigbarhet

Underveis

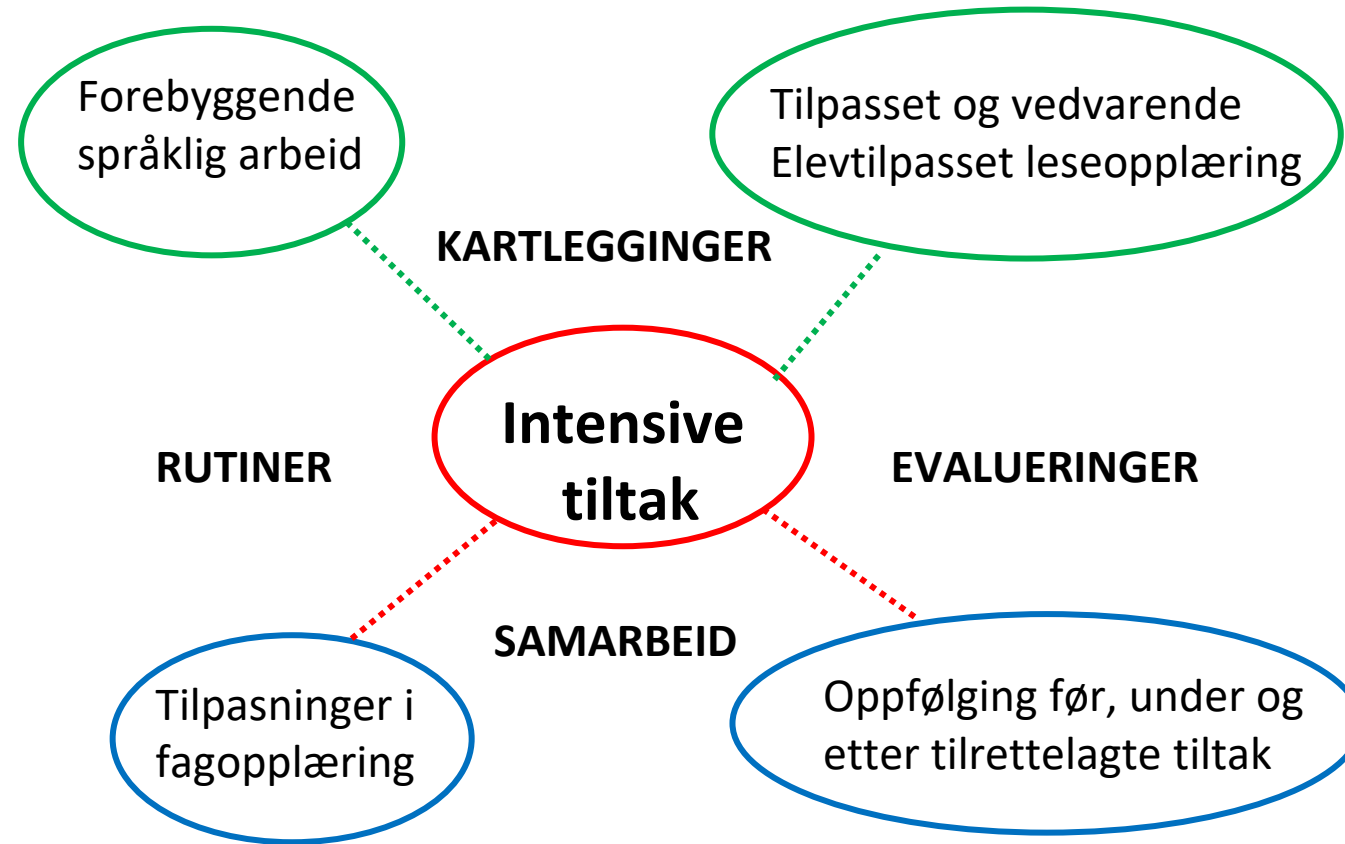
Korte samtaler om arbeidsmåter, strategier og løsningsforsøk
Overvåking av elevenes fungering, mestring og utvikling

Mot slutten av læringsarbeidet

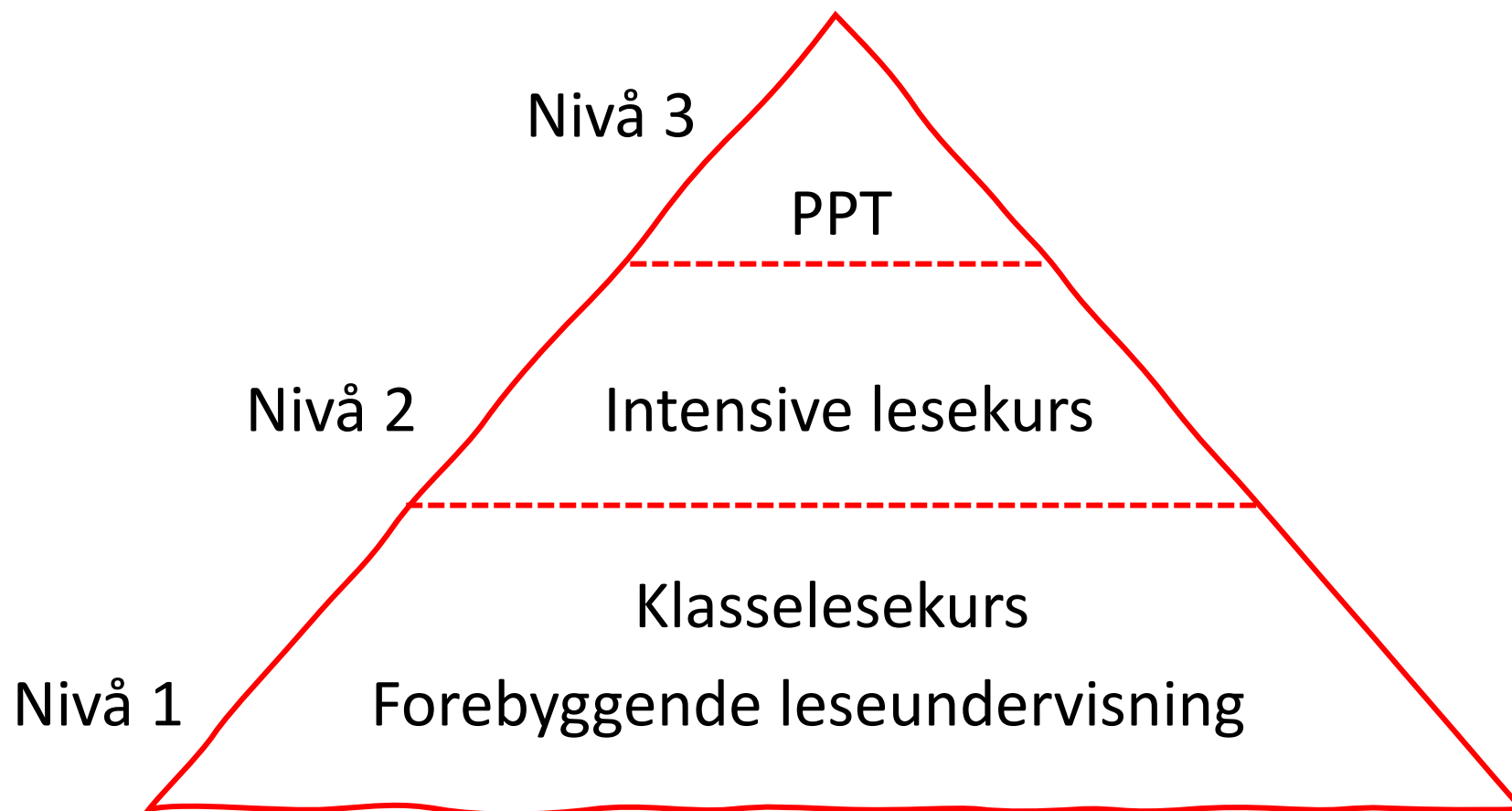
Samtale om det som er utført, med tydeliggjøring av sammenhenger mellom elevenes innsats, arbeidsmåter og resultater, konkret og reelt.
Øvelse i positiv attribusjon og tanker om videre læring

Lesetiltak
innenfor
et helhetlig
og konsistent
skolesystem

Innsatsnivåer og intern samordning

Litteratur

LK 2020 – Overordnet del og teoretiske forankringer

Olga Dysthe (2001) Dialog, samspel og læring, abstrakt forlag

Skaalvik og Skaalvik (2009), Skolen som læringsarena, Selvoppfatning, motivasjon og læring,
Universitetsforlaget

Bente Hagtvet (2004) Språkstimulering, Tale og skrift i førskolealder,
Cappelen Akademiske forlag

Jørgen Frost (2020) Merk Språket- skriv og lese, InfoVest forlag

Godøy og Monsrud (2011) Spesialpedagogisk leseopplæring – en veileder.

www.statped.no

Vigdis Refsahl (2021) Lesekurs i klassen, Gan Aschehoug

